

קושיית התוס' שבלא"ה אסור ללמד לגוי משום לפני עור

בגמרא במסכת חגיגה (יג.) איתא: ואמר רבי אמי, אין מוסרין דברי תורה לעובד כוכבים, שנאמר (תהילים קמז ב) "לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום".

והתוספות (ד"ה אין מוסרין) הביאו קושיית הר"ר אלחנן, מה הוצרכה הגמרא למקור זה לאסור לימוד תורה לעכו"ם, והלא כבר אמר רבי יוחנן (סנהדרין נט.) עובד כוכבים שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר (דברים לג ד) "תורה צוה לנו משה מורשה" - לנו מורשה ולא להם. וכיון שאסורים ללמוד תורה, ממילא אסור ללמד, שכן המושיט אבר מן החי לבן נח עובר משום "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט יד), כמבואר בגמרא בעבודה זרה (ו:).

ואמנם הגמרא בסנהדרין מקשה על מימרתו של ר' יוחנן מברייתא, שם שנינו: היה רבי מאיר אומר, מנין שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול, שנאמר (ויקרא יח ה) "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" - כהנים ליום וישראל לא נאמר, אלא האדם, הא למדת שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה, הרי הוא ככהן גדול. ומיישבת הגמרא: התם בשבע מצות דידהו. ופירש רש"י: עוסקין בהלכות אותן שבע מצות להיות בקיאים בהן. ולפי זה אפשר היה ליישב שאכן דברי רבי אמי האוסר למסור דברי תורה לעובד כוכבים, הוא אפילו במקום שאין לעכו"ם מצד עצמו איסור, כלומר בלימוד שבע המצוות, ואף על כך מחדש רבי אמי שלישראל אסור למסור לו דברי תורה. אלא שדוחים התוספות שמדברי הגמרא שם מבואר שלימוד שבע מצוות דידהו יש בו משום מצוה, ואם כן פשיטא שלא בא רבי אמי לאסור לימוד זה.

ומיישבים התוספות ע"פ המבואר בגמרא בעבודה זרה שם, שלא נאמר איסור לפני עור אלא בתרי עברא דנהרא, דהיינו שהנזיר עומד בצד שני של הנהר ואינו יכול לקחת היין בלעדי המגישו לו, שרק אז עובר המושיט על לפני עור. וממילא יש להעמיד את דברי רבי אמי באופן שיש עכו"ם אחר שרוצה ללמדו, וממילא משום לפני עור ליכא, אך מכל מקום מחדש רבי אמי מקרא ד"משפטים בל ידעום" - שאין לישראל ללמד לעכו"ם תורה.

יישוב המהרש"א בדקדוק לשון הגמרא 'אין מוסרין' ולא 'אין מלמדין'

והמהרש"א (ח"א) דקדק לשון הגמרא "אין מוסרין", ולא נקטה הגמרא לשון "אין מלמדין" - כי באמת יש אופנים שיותר ללמד בהם תורה לעכו"ם, והיינו בז' מצות של בני נח. ולכן דקדקה הגמרא לומר "אין מוסרין" - כי טעם וסוד המצוות וסתרי תורה, אין ללמדם אפילו בז' מצוות שלהם. ובזה ביאר לשון הפסוק "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטים לישראל, לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום" - דהיינו ש'ליעקב' דהיינו לעם ישראל הגיד חוקיו ומשפטיו עם טעמיהם, אך 'לא עשה כן לכל גוי' שכן אצל הגוים אפילו 'משפטים' - אותם הדינים שחייבים בהם ז' מצוות בני נח - 'בל ידעום' - אין הם יודעים את טעמם וסוד עניינם.

ומסיק המהרש"א שלפי זה תתיישב קושיית התוספות, דהיינו שאפשר לקבל את הצעת התוספות שסוגייתנו עוסקת בלימוד ז' מצוות שלהן. ומה שהקשו תוספות שאם כן מדוע באמת אין מוסרין להם, והלא מבואר בגמרא שיש מצוה ללמדם המצוות שלהם - לא קשה כלל, כי אכן ר' אמי כלל אינו עוסק בעצם לימוד המצוה, כי אם בטעמיה ובסודותיה. וכך גם מדוקדק בלשון רש"י בסנהדרין, בבארו את היתר לימוד ז' מצות לבני נח, שכתב וז"ל: עוסקין בהלכות אותן שבע מצות להיות בקיאים בהן, ע"כ. הרי שדקדק להעמיד את היתר רק על הלימוד המעשי, ולא על כל לימוד המצוה וענייניה.

ובספר קרבן חגיגה למהר"ם גלאנטי (סימן מה, לפרשת משפטים) הציע שאפילו לדעת המפרש שנצטוו בני נח בדינים, מכל מקום אפשר שיהיה אסור ללמדם אלא רק החכמים שבהם ילמדום. ובגלוינו הש"ס למהר"י ענגיל (חגיגה שם) העיר על דבריו שמדברי התוספות בסוגיין מבואר דלא כדבריו, שכן אם כנים הדברים לא קשה כלל קושיית התוספות, שכן אפשר ליישב כפי שהציעו התוספות שאיסור הלימוד הוא גם בנוגע לז' מצוות בני נח, ומה שמבואר בסנהדרין שיש להם מצוה ללמוד היינו החכמים שבהם שילמדו בעצמם אך אין היתר לישראל ללמדם.

דעת המנחת חינוך שאין לפני עור במכשיל גוי בשוגג

והנה המנחת חינוך (מצוה רלב אות ג בקומץ המנחה) כתב שנראה לו פשוט שכל האיסור להושיט אבר מן החי לבן נח, וכן שאר דברי האסור לגוי דעובר על לפני עור, היינו דוקא אם הגוי יודע שהוא אבר מן החי או שאר איסור שעושה הגוי איסור, ואם כן הישראל עובר על לפני עור. אבל אם הגוי אינו יודע כלל אם הוא אבר מן החי, דאין הגוי עושה איסור כלל דהא הוא שוגג גמור ואינו מכשילו כלל [כמבואר ברמב"ם (מלכים פ"י ה"א)], אין הישראל עובר על לפני עור. ורק לישראל אסור ליתן אף שהוא שוגג, משום לא תאכילום, אבל לגוי שהוא שוגג גמור מותר ליתן לדעתיו, והוא פשוט, עכ"ד. [ויש להעיר בדבריו שתחילה התיר בגוי כיון שאינו עובר על איסור כלל, ואח"כ אסר בישראל משום לא תאכילום ולא משום שעובר על איסור בשוגג, ואכמ"ל]. ויש שחלקו על דעת המנחת וכתבו שאף בעבירה בשוגג עובר משום לפני עור, כ"כ הראש אפרים (שו"ת, סימן טו), וכן דקדק השדי חמד (כללים מערכת ו כלל כו אות יז) מדברי האבני מלואים (סימן ה אות ג), תשובת הרדב"ז (הביאה הארעא דרבנן סימן שלט) ומערך השלחן (יו"ד סימן סב אות ו).

לפני עור'
בלימוד
תורה
לעכו"ם

יום שלישי כא אדר א

חגיגה דף יג

להצטרפות לקבלת החידוש
a8843414@gmail.com

ולכאורה יש לדקדק מדברי התוספות בסוגיין שאף הם סוברים שעובר באופן זה על לפני עור, כי אם לא כן יכולים היו ליישב קושיית הר"ר אלחנן בקל, באופן שאותו גוי אינו יודע שמלמדו סתרי תורה או שסבור שמותר לו ללמוד תורה ועכ"פ ז' מצוות דבני נח, ובכה"ג אינו עובר על לפני עור ומכל מקום אסור ללמדו משום "משפטים בל ידעום". [אמנם יש להעיר שהאופן הפשוט יותר הוא באומר מותר, ובאופן זה כתב החמדת ישראל (קונטרס ז' מצוות בני נח אות לד) שלכו"ע עובר על לפני עור].

השמטת הרמב"ם לאיסור ללמד תורה לגוי

והרמב"ם השמיט האיסור ללמד תורה לגוי משום "מגיד דבריו ליעקב" [אמנם בשו"ת הרמב"ם (סימן קמט) ופאר הדור (סימן נ) מובא שכן ההלכה], ותמה המנ"ח (שם) מדוע לא העתיק הרמב"ם דין זה שאין חולק עליו, וכ"כ המהר"צ חיות (חגיגה שם): הכל תמהו על הרמב"ם שהשמיט דין זה בספרו.

וכן עורר הבאר שבע (שו"ת באר מים חיים בסוף ספרו, סימן יד) על מה סומכין קצת רבנים שלומדין תורה עם עכו"ם, נגד סוגיית הגמרא בחגיגה, וכתב שקודם תשובתו ראה להקדים קושייה אחת "והיא גדולה בעיני ולא ראיתי ולא שמעתי מי ששם לבו עליה", למה לא הביא שום מחבר מכל הפוסקים, קמאי ובתראי, דין זה של ר' אמי. ובפרט הרמב"ם שכבר נודע דרכו שאינו משמיט שום דין השנוי בגמרא אליבא דהלכתא. ורצה לומר שאכן ס"ל לכל הפוסקים שאין דברי ר' אמי עומדים להלכה. ובסוף דבריו כתב עוד כדעת המהרש"א: דאף רבי אמי עצמו לא אסר אלא דוקא למסור לו דברי תורה עם טעמן ונימוקן וסודותיה. והוא מוסיף ומדקדק זאת, הן מצד הלשון 'אין מוסרין' שלא אמר 'אין לומדין דברי תורה', ובדקדוק המהרש"א. והן מצד הסוגיא העוסקת בסודות התורה, שעל כך אמר ר' אמי שדבר זה אין מוסרין לעכו"ם.

והמנחת חינוך העיר עוד שהרמב"ם השמיט גם את הדין המובא בגמרא בעבודה זרה, שדין לפני עור אינו אלא בתרי עברי דנהרא, כשאינו יכול לקחת בעצמו. ומכח זה נקט המנחת חינוך שאכן לדעת הרמב"ם איסור לפני עור הוא אף בחד עברא דנהרא [וכ"כ גם במצוה ס"ח (אות א)], וכ"כ בדעת הרמב"ם המהר"ם שיק (מצוה רלג אות ג), רי"פ פערלא (ביאור לרס"ג ח"ג נז) ועוד אחרונים]. ועל פי זה יישב המנחת חינוך את טעם השמטת הרמב"ם לדינו של ר' אמי, שכן הרמב"ם לשיטתו סובר שגם בחד עברא דנהרא עובר על לפני עור, ואם כן אין צורך בחידושו של ר' אמי שאין מוסרין לו דברי תורה, שהרי בלא"ה אי אפשר ללמדו תורה, כיון שהוא מתחייב בנפשו בלימוד זה, והישראל עובר בלפני עור. וכמו שהקשו התוספות, ולדעת הרמב"ם אי אפשר ליישב כיישוב התוספות שכן ס"ל לרמב"ם שאין דין תרי עברי דנהרא. ומ"מ העיר המנ"ח שעיקר חידושו שלדעת הרמב"ם אין דין תרי עברי דנהרא, הוא תמוה מאד, כי כיצד יחלוק הרמב"ם על המבואר להדיא בש"ס, והניח בצ"ע.

מחלוקת האחרונים כשיכול הגוי ליקח האיסור על ידי ישראל עברין

עוד הוסיף המנחת חינוך והוכיח מדברי התוספות בסוגיין, לשני נידונים נוספים בדיני לפני עור. דהנה כתב המשנה למלך (מלוה ולוה פ"ד ה"ב ד"ה כדרך) שכל המבואר בגמרא שבאופן שיכול הגוי ליקח האיסור בעצמו אינו עובר על לפני עור, היינו רק כשיכול ליקח האיסור באופן שלא יעבור אף אדם על לפני עור. אבל אם קאי בתרי עברי דנהרא, רק שיש ישראל אחר שרוצה להושיט האיסור לבן נח, בכהאי גוונא אסור לישראל אחר לתת האיסור לבן נח, אף שלולי נתינתו יוכל הבן נח ליקח האיסור על ידי הישראל השני שיעבור על האיסור.

וכדעת המל"ם כן נקטו גם הגינת ורדים (כלל מג), רעק"א, השדי חמד (כללים מערכת ו כלל כו אות ט) ועוד. ואמנם המל"ם שם הביא דעת הפני משה (ח"ב סימן קה) שנקט שאף באופן זה חשיב חד עברא דנהרא ואינו עובר על לפני עור. וכ"כ קרית מלך רב (מלוה ולוה שם), תפארת שמואל (על הרא"ש ב"מ פ"ה אות מב), כנסת הגדולה (יו"ד סימן קנט הגה"ט אות יג), ורי"פ פערלא בביאורו לסה"מ לרס"ג (ח"ב ל"ת קכג) ועוד.

וכתב המנחת חינוך שמדברי התוספות מוכח כדעת המשנה למלך, שכן ביישובם מדקדקים התוספות ש"הכא מיירי אפילו היכא דאיכא עובד כוכבים אחר שרוצה ללמדו דליכא לפני עור", הרי שהעמידו הדברים דוקא באופן שיש עובד כוכבים אחר שרוצה ללמדו, ולא באופן שיש ישראל אחר הרוצה לעבור על האיסור וללמדו. ומכך שלא תירצו בישראל אחר, ע"כ שבאופן זה אכתי יעבור על לפני עור.

והנה המנ"ח העמיד ראייתו מכך שלא תירצו התוספות שיש ישראל אחר, ועל זה כבר העיר הכתב סופר (שם) שיתכן והתוספות נקטו את הדרך השכיחה יותר שנכרי אחר ילמדו שלא באיסור, משילמדו ישראל אחר ויעברו על איסור לפני עור. אמנם כתב השדי חמד (שם) שמכל מקום ראיית המנחת חינוך במקומה עומדת ובנוסח אחר, שלא היה לתוספות כלל להזכיר מי הוא זה שיכול ללמד את הגוי, והיה להם לכתוב רק "הכא מיירי אפילו דאיכא אחר שרוצה ללמדו". ומכך שהדגישו התוספות שאותו אחר הוא עכו"ם - משמע שאם יהיה ישראל, אכתי יעבור הישראל השני על לפני עור.

דעת האמונת שמואל שהמכשיל עובר בלפני עור רק כשהדבר אסור אף לו

ובפרי חדש (יו"ד סימן סב סק"ג) הביא דעת האמונת שמואל (סימן יד) שבמכשיל חבירו באיסור שהוא עצמו אינו אסור בו, אינו עובר על לפני עור. וכתב המנחת חינוך שמדברי התוספות בסוגייתנו מוכח שלא כדבריו, שהרי לימוד התורה לישראל מותר ואעפ"כ אסרו התוספות לישראל ללמד תורה לגוי משום 'לפני עור'.

"וכתב

המנ"ח

שמדברי

התוספות

מוכח כדעת

המשנה

למלך, שכן

ביישובם

מדקדקים

התוספות

להעמיד

הדברים

אפילו כשיש

עכו"ם אחר

ולא כשיש

ישראל

אחר"

להנצחות והקדשות

נא לפנות למייל

המערכת

תודה רבה